

Homoseksueel ouder worden Charles Picavet

Homoseksualiteit is in de Nederlandse samenleving steeds minder een probleem. Sinds de jaren 70 is er veel gewonnen op het terrein van gelijkberechtiging. Veel van de huidige generatie ouderen hadden toen echter al een groot deel van hun ontwikkeling achter de rug. Wat betekent het nu voor homo's en lesbo's in Nederland om ouder te worden? In hoeverre heeft dit invloed op hun zorgbehoefte? En wat maakt de situatie van homoseksuele ouderen anders dan die van andere ouderen? Deze vragen stonden centraal in het onderzoek 'Vrolijke herfst' van de Rutgers Nisso Groep. Dit artikel richt zich op de laatste van deze vragen.

Maar een kwart van de homoseksuele ouderen denkt dat het ouder worden voor hen een grotere belasting vormt dan voor heteroseksuele ouderen. Dit is een conclusie van het onderzoek 'Vrolijke herfst' (Van de Meerendonk e.a., 2003). Dit onderzoek is vorig jaar gedaan onder 161 ouderen die een schriftelijke vragenlijst hebben ingevuld. Daarnaast zijn tien ouderen geïnterviewd. Uit het onderzoek blijkt weliswaar dat veel homoseksuele ouderen zich prima redden, maar tegelijkertijd komen sommige problemen beduidend meer voor onder deze ouderen dan onder heteroseksuele ouderen. Het gaat dan vooral om psychosociale problemen als eenzaamheid en depressie. In dit artikel wordt gekeken in hoeverre deze problemen verband houden met de manier waarop ouderen met hun homoseksualiteit omgaan.

Minderheidsstress

Het is vaak niet makkelijk om deel uit te maken van een minderheid. Zeker als deze minderheid wordt gestigmatiseerd kan dit verschillende vormen van stress oproepen. Dit kan weer gevolgen hebben voor het psychosociaal welbevinden van leden van deze minderheidsgroepen. Ilan Meyer (1995, 2003) heeft dit beschreven in een model over minderheidsstress. Meyer onderscheidt stressfactoren van buiten en stressfactoren die van binnenuit komen. Van buitenaf zijn ervaringen met stigmatisering en discriminatie de belangrijkste stressfactor. Van binnenuit gaat het om drie verschillende factoren. Ten eerste noemt hij de verwachting dat men zijn/haar minderheidsstatus zal afwijzen. De tweede factor is geheimhouding van de eigen identiteit. De laatste stressfactor bestaat uit geïnternaliseerde negatieve gevoelens over de eigen identiteit. Tegenover deze specifieke stressfactoren staan ook specifieke copingstrategieën van leden van minderheidsgroeperingen. Hierbij kan gedacht

worden aan individuele strategieën als trots op de eigen homoseksualiteit en aan collectieve strategieën als de ontwikkeling van en betrokkenheid bij de homosubcultuur.

Geheimhouding en afwijzing

Voor dit artikel is naar verbanden gezocht tussen aan de ene kant minderheidsstress en aan de andere kant psychosociaal welbevinden. Bij minderheidsstress gaat het om negatieve ervaringen, verwachting dat hetero's homoseksualiteit zullen afwijzen en het verbergen van de eigen homoseksualiteit. Onder psychosociaal welbevinden verstaan wij (afwezigheid van) depressie en eenzaamheid, (lage) probleembeleving met de eigen homoseksualiteit en (hoge) zelfwaardering.

Negatieve ervaringen blijken vrij veel voor te komen. Ruim 35 procent van de respondenten geeft aan ervaring te hebben met afwijzing van hun homoseksualiteit. Het gaat zowel om negatieve ervaringen in de zorg als daarbuiten.

“Bij het RIAGG werd van al mijn problemen de oorzaak gezocht in mijn echtscheiding en keuze voor een lesbische relatie.”

“Soms is er wel sprake van ‘verborgen discriminatie’, men wordt niet meegenomen na een kroeg voor een nazit en dergelijke; het blijkt wat onderhuids te zitten. Soms is er ronduit banale kritiek: ‘Jij bent een pot en daar hou ik niet van’ hoorde ik recent.”

Men vindt het lang niet altijd makkelijk om voor zijn of haar homoseksualiteit uit te komen.

“Als anderen vertellen over hun leven, hun kinderen, kleinkinderen, dat ze gescheiden zijn, dan vertel ik alleen als ik me heel erg goed voel dat ik helaas geen vrouw heb. Ik zie er nog steeds altijd wel tegenop om het te zeggen. Je weet maar nooit hoe mensen erop reageren.”

Meestal zien homoseksuele ouderen wel voordelen van openheid.

“Mijn moeder had dan zoiets van ‘Waarom moet je het zeggen, ik zeg het toch ook niet [dat ik hetero ben]’. Maar als niemand er iets over zegt, dan gebeurt er ook niets.”

Met name wordt contact gezocht met mensen die positief staan tegenover homoseksualiteit.

“Ik mijd een homo-onvriendelijke omgeving. Ik wil niet gekwetst worden. Ik voel mij qua levensstijl en levensvisie afwijkend. Dit vergt aanpassing van de omgeving. De vanzelfsprekendheid van heteroseksuelen valt me af en toe op. Ik ben niet snel gekwetst, maar het blijft pijnlijk als het zich voordoet.”

“In het verleden checkte ik eerst expliciet de houding ten opzichte van homoseksualiteit van een huisarts of psycholoog. Om die reden heb ik wel huisartsen afgewezen.”

Minderheidsstress blijkt in deze groep geen gevolgen te hebben voor depressie en zelfwaardering. Mensen die hun homoseksualiteit verbergen, beleven hun homoseksualiteit echter wel eerder als een probleem. Dit geldt zowel voor mensen die hun homoseksualiteit actief verbergen (bijvoorbeeld: *'Als het zo uitkomt doe ik tegenover zorgverleners soms net of ik een partner van het andere geslacht heb'*) als voor hen die hun homoseksualiteit passief verbergen (bijvoorbeeld *'Als een zorgverlener ervan uitgaat dat ik hetero ben dan laat ik dat zo'*). Ook zijn zij eenzamer dan degenen die opener zijn over hun homoseksualiteit. Daarnaast blijkt eenzaamheid samen te hangen met ervaringen van afwijzing en de verwachting afgewezen te zullen worden door hetero's. Eenzaamheid lijkt daarmee de factor die het meest door minderheidsstress wordt beïnvloed.

De homosubcultuur

Naast negatieve gevolgen kan de minderheidsstatus ook positieve gevolgen hebben. Deze zitten onder meer in een positief wijgevoel dat kan ontstaan. Betrokkenheid bij de homosubcultuur kan daarmee een buffer vormen tegen negatieve gevolgen van stress. Uit de gegevens van het onderzoek blijkt dit echter niet. Het maakt nauwelijks uit voor gevoelens van welbevinden of men homoseksuele vrienden heeft, regelmatig homomedia raadpleegt of lid is van een homo-organisatie. Deelname aan activiteiten voor homoseksuelen blijkt wel samen te hangen met een hogere zelfwaardering. Deelname aan activiteiten die specifiek voor oudere homoseksuelen worden georganiseerd blijkt echter juist samen te hangen met een groter gevoel van eenzaamheid. Dit zou misschien verklaard kunnen worden doordat eenzame ouderen eerder dit soort activiteiten opzoeken.

Positieve gevolgen van het homo-zijn die door respondenten worden genoemd hebben vooral te maken met een groter gevoel van vrijheid en kracht.

"Ik heb een enorme vrijheid die de hetero veel minder heeft."

"Ik heb veel langer en intensiever moeten knokken om mijn weg en plaats in het leven te vinden. Nu ik dat heb voel ik mij sterker, overtuigender en zekerder naar heteroseksuele ouderen die ik ontmoet. Ook voel (en ben) ik vrijer om mijn eigen keuzen en toekomstplannen te maken."

Overigens hebben sommige ouder wordende homoseksuelen juist ook problemen met de homosubcultuur. Vooral sommige mannen hebben moeite met afwijzing door andere homo's vanwege hun leeftijd.

“Vooral onder homo's is ‘oud’ uit! Tenminste die ervaring heb ik. Afwijzingen en bedrog komen vrijwel dagelijks in mijn richting voor.”

Conclusie

Openheid is belangrijk bij een positieve beleving van het homoseksueel ouder worden. Naast homospecifieke factoren spelen echter ook nog een heleboel andere dingen een rol in de manier waarop homoseksuelen het ouder worden ervaren. Er moet dus niet meteen vanuit worden gegaan dat voor ouderen hun homoseksualiteit de oorzaak is van eventuele problemen. Aan de andere kant moet bij depressieve en eenzame ouderen eraan gedacht worden dat het wellicht om een homoseksuele man of vrouw gaat. Immers blijken homoseksuele ouderen wel vaker aan deze problemen te leiden.

Literatuur

Meerendonk, B. van de, Adriaensen, R & Vanwesenbeeck, I. *Op weg naar een vrolijke herfst? Zorgbehoeften van en zorgverlening aan homoseksuele ouderen in Nederland*. Rutgers Nisso Groep en Schorerstichting. Utrecht, 2003.

Meyer, I.H. Minority stress and mental health in gay men. *Journal of Health and Social Behavior*, jrg. 36, (1995). p. 38-56.

Meyer, I.H. Prejudice, Social Stress, and Mental Health in Lesbian, Gay, and Bisexual Populations: Conceptual Issues and Research Evidence. *Psychological Bulletin*, jrg 129, (2003). p.674-697.

Over de auteur:

Charles Picavet is onderzoeker bij de Rutgers Nisso Groep (RNG) te Utrecht. Hij heeft verschillende onderzoeken gedaan over homoseksualiteit, met name onder jongeren en HIV-positieve homomannen. Verder was hij betrokken bij ‘Vrolijke herfst’, waarop dit artikel is gebaseerd. Meer informatie over het onderzoek is te krijgen bij de Schorerstichting (020-6624206) of bij de auteur: c.picavet@rng.nl.

Voor de redactiesecretaris

Voor de inhoudsopgave:

Hoe ervaren homoseksuele ouderen hun ouder worden? De RutgersNissoGroep deed een eerste onderzoek naar het verband tussen minderheidsstress en psychosociaal welbevinden.

Adres:

Postbus 9022
3506 GA Utrecht